

تأثیر جنسیت و دیگر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در رضایت شغلی کتابداران دانشگاهی

تألیف دکتر نجلا حریری^۱

چکیده: در این مقاله با استفاده از روش پیمایشی، تأثیر جنسیت و دیگر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بر رضایت شغلی کتابداران ۷۳ کتابخانه مرکزی دانشگاهی ایران بررسی شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که زنان کتابدار به‌طور معناداری کمتر از مردان از شغل خود رضایت دارند و رضایت شغلی در میان کتابداران برحسب سن، میزان تحصیلات، سابقه اشتغال در حرفه کتابداری، نوع استخدام، میزان دریافتی ماهانه و اشتغال به امور مدیریتی و دیگر امور کتابخانه به‌طور معناداری متفاوت است.

کلیدواژه‌ها: رضایت شغلی، کتابداران، کتابخانه‌های دانشگاهی، جنسیت، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

مقدمه، بیان مسئله و پیشینه پژوهش

تأثیر عوامل مختلف در رضایت شغلی، در دهه گذشته موضوع مطالعات فراوانی بوده است و مکاتب فکری متفاوت، هر یک از منظری جداگانه به آن پرداخته‌اند. مکتب "فیزیکی - اقتصادی" که براساس پژوهش‌های تیلور و همکارانش در دهه ۱۹۲۰ شکل گرفته است، به اثر شرایط فیزیکی محیط کار، خستگی و حقوق پرداختی توجه دارد. مکتب "روابط انسانی" به روابط گروه‌های غیررسمی و ارتباط دوستانه کارفرما و

کارکنان در محیط کار تأکید دارد و مکتب "ماهیت کار"، اثرات کار چالش‌برانگیز را در رضایت شغلی بررسی و مطالعه می‌کند. رابطه نزدیکی که تصور می‌شود میان رضایت شغلی و کیفیت خدمات کتابخانه وجود دارد، کتابداران را نیز بر آن داشته است که به بررسی و تعیین عوامل مرتبط با رضایت شغلی بپردازند. واهبا^۲ در ۱۹۷۵ رضایت شغلی ۲۰۲ کتابدار مرد و زن شاغل در

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

2. Wahba

مدرک تحصیلی در کتابداری تقسیم کرد. یافته‌های پژوهش وی نشانگر وجود تفاوت معنادار در رضایت شغلی گروه‌های یاد شده نبود (۹۴:۲۰-۱۰۰).

چو^۵ در ۱۹۷۸ ضمن اجرای یک مطالعه پژوهشی، فرضیه‌ای را مبنی بر رضایت بیشتر کتابداران شاغل در بخش مرجع کتابخانه‌های دانشگاهی نسبت به فهرست‌نویسان آزمود. یافته‌های پژوهش تفاوت معناداری در رضایت شغلی ۱۸۳ کتابدار مرجع و ۱۷۰ کتابدار بخش فهرست‌نویسی که جامعه پژوهش را تشکیل می‌دادند، نشان نداد (۱۳۹:۸-۱۲۳). حال آنکه در پژوهشی که آزاد در ۱۳۵۷ در این زمینه انجام داد، رضایت شغلی کتابداران بخش خدمات عمومی بیش از خدمات فنی بود (۲۰۸:۱-۲۱۸).

پژوهش رابرتز^۶ درباره سابقه در محل کار در ۱۹۷۳، حاکی از این بود که کتابداران با افزایش سابقه کار در کتابخانه‌های محل خدمت خود، رضایت شغلی بیشتری از خود نشان می‌دهند (۹۷:۲۱-۱۱۵) و برطبق یافته‌های پژوهش جونز^۷ در ۱۹۷۷، رضایت شغلی کتابداران با افزایش تجربه کاری آنها رابطه دارد و احراز پست‌های مدیریتی رضایت شغلی را افزایش می‌دهد (۱۵).

در بررسی‌های معدودی که درباره رضایت شغلی کتابداران در ایران انجام گرفته، نتایجی در زمینه تأثیر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در رضایت شغلی به‌دست آمده است. براساس یافته‌های پژوهش دری‌مشتی در

بیست و سه کتابخانه دانشگاهی را مقایسه کرد و نتیجه گرفت که رضایت زنان در زمینه‌های نیازهای ایمنی، احترام و خودشکوفایی کمتر از مردان؛ و رضایت مردان و زنان از نظر نیازهای اجتماعی مشابه یکدیگر است (۲۵:۲۷-۵۱).

دالیا^۱ در ۱۹۷۹ نگرش‌های شغلی ۳۱۴ کتابدار فارغ‌التحصیل از شش دانشکده کتابداری را که در زمان پژوهش به مدت شش الی هیجده ماه به شغل کتابداری اشتغال داشتند، بررسی کرده است. وی برخلاف واهبا تفاوت معناداری در میزان رضایت شغلی مردان و زنان کتابدار مشاهده نکرد. براساس یافته‌های پژوهش وی، تجربه کاری نیز بر رضایت شغلی کتابداران مؤثر نبود (۲۲-۳۶:۹).

وگسن و دان^۲ در ۱۹۷۴ تفاوت رضایت شغلی کتابداران شاغل در بخش‌های مختلف شش کتابخانه دانشگاهی را بررسی کردند و از این لحاظ تفاوتی میان رضایت شغلی کتابداران مشاهده نکردند. یافته‌های تحقیق آنها همچنین نشان داد که سن، تأثیر پیش‌بینی کننده‌ای در رضایت شغلی کتابداران دارد و به‌طور کلی کتابداران جوان‌تر بیش از افراد مسن از شغل خود ناراضی هستند (۱۶۳:۲۶-۱۷۷). رابطه سن و رضایت شغلی توسط اسکامل و استید^۳ در ۱۹۸۰ بررسی شده است و آنها تفاوت معناداری در رضایت شغلی گروه‌های سنی مختلف مشاهده نکردند (۳:۲۲-۱۸).

پربیل^۴ در ۱۹۷۳ رضایت شغلی گروه‌های مختلف کاری را در یک کتابخانه دانشگاهی بررسی نمود. وی کتابداران تمام وقت را به سه گروه دارندگان مدرک کارشناسی ارشد، گروه کتابداران دفتری و کتابداران فاقد

1. D. Elia	2. Vaughn and Dunn
3. Scamell and Stead	4. Prybil
5. Chwe	6. Roberts
	7. Jones

ایران انجام نگرفته است. پژوهش حاضر، این مقوله مهم را در جامعه وسیعی از کتابداران دانشگاهی ایران بررسی می‌کند. توجه به یافته‌های این‌گونه پژوهش‌ها به‌طور قطع می‌تواند در افزایش کارایی خدمات و بهره‌وری هر چه بیشتر کتابخانه‌ها، اثرات سودمندی داشته باشد. هدف از این پژوهش تعیین تأثیر جنسیت و دیگر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در رضایت شغلی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران است و این فرضیه در این پژوهش آزمون شده است: میان رضایت شغلی زنان و مردان کتابدار تفاوت معناداری وجود دارد.

پرسش‌های اساسی پژوهش

۱. توزیع فراوانی کتابداران برحسب هر یک از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی چگونه است؟
۲. میزان رضایت شغلی زنان کتابدار برحسب هر یک از متغیرهای رضایت شغلی چقدر است؟
۳. میزان رضایت شغلی مردان کتابدار برحسب هر یک از متغیرهای رضایت شغلی چقدر است؟
۴. میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب هر یک از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی چقدر است؟

تعاریف عملیاتی

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی: در این پژوهش ده ویژگی جنس، سن، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی، سابقه اشتغال در کتابداری، سابقه اشتغال در محل کار فعلی، نوع استخدام، حقوق و مزایای ماهانه و اشتغال به امور مختلف کتابخانه، از

۱۳۷۴، تعداد بیشتری از مردان کتابدار شاغل در کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران، نسبت به زنان کتابدار شاغل در این مراکز، از شغل خود رضایت دارند. در این پژوهش، رضایت شغلی برحسب رشته تحصیلی اختلاف بسیار اندکی داشت و برحسب نوع کار، میزان رضایت در بخش مدیریت بیش از دیگر بخش‌ها بود و با افزایش سابقه کار از رضایت شغلی به میزان بسیار کمی کاسته می‌شد (۵).

پژوهش‌آمین‌پور نیز در زمینه رضایت شغلی مدیران کتابخانه‌ها، رابطه میان میزان تحصیلات و رضایت شغلی را تأیید نموده، ولی براساس نتایج این پژوهش سن، جنس، وضعیت تأهل و رشته تحصیلی (کتابداری و غیرکتابداری) با جنبه‌های مختلف رضایت شغلی رابطه معناداری نداشت. در این پژوهش، مدیرانی که دارای مدرک تحصیلی دکترا و فوق دیپلم بودند، بیش از دیگر گروه‌ها احساس امنیت شغلی می‌کردند (۳).

در پژوهشی که درباره رضایت شغلی کتابداران در برخی کتابخانه‌های دانشگاهی تهران انجام گرفت: ملاحظه گردید که کارکنان فارغ‌التحصیل کتابداری به خدمت در کتابخانه نسبت به دیگر کارکنان، علاقه بیشتری دارند و میزان رضایت شغلی در آنها بالاتر است. در این پژوهش وضعیت تأهل افراد رابطه معناداری با رضایت شغلی آنها نداشت و کارکنان رسمی نسبت به کارکنان پیمانی و قراردادی رضایت شغلی بیشتری داشتند (۶).

با استناد به پژوهش‌های مختلف، میان ویژگی‌های جمعیت‌شناختی کتابداران و رضایت شغلی آنها رابطه وجود دارد و تاکنون در این زمینه پژوهش جامعی در

مختلف کتابخانه، سرپرستی کتابخانه (در صورتی که توسط سرپرست اداره می‌شود) و همچنین مدیریت کتابخانه است.

خدمات ترکیبی: ترکیب دو یا چند مقوله از چهار مقوله فوق (خدمات فنی، خدمات عمومی، امور دفتری و اداری، و سرپرستی یا مدیریت) با عنوان خدمات ترکیبی مطرح شده است و در واقع افرادی به خدمات ترکیبی اشتغال دارند که به فعالیت در بیش از یک مقوله بپردازند.

جامعه و روش پژوهش

جامعه پژوهش از همه کتابداران شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری* (شامل ۴۱ دانشگاه) و واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی (شامل ۳۲ واحد دانشگاهی) مستقر در مراکز استان‌های کشور تشکیل می‌شود. روش پژوهش پیمایشی است و برای گردآوری اطلاعات از یک پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (مشمول بر ۱۰ سؤال) و یک پرسشنامه رضایت شغلی (مشمول بر ۳۰ سؤال) استفاده شده است. پرسشنامه رضایت شغلی که در این پژوهش از آن استفاده شد، حاصل مطالعه عمیق مبانی نظری نگرش‌های شغلی و رضایت از کار و نیز بررسی آزمون‌های متعدد رضایت شغلی و پرسشنامه‌های به کار رفته در برخی پژوهش‌های معتبر بوده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری اس.پی.اس.اس انجام گرفته و آزمون‌های به کار رفته در این پژوهش آزمون تی، تجزیه واریانس و آزمون توکی است.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی به‌شمار رفته و بررسی شده‌اند.

رضایت شغلی: مجموع نمرات به دست آمده از پرسشنامه رضایت شغلی، شاخص رضایت شغلی کتابداران است. با توجه به تعداد سؤالات مطرح شده در پرسشنامه (۳۰ سؤال) نمره حد متوسط رضایت شغلی در این پژوهش می‌تواند ۹۰ باشد.

متغیرهای رضایت شغلی: در پژوهش حاضر، درباره‌ی سی متغیر رضایت شغلی به شرح زیر مطالعه شده است: تنوع، استقلال، به کارگیری توانایی‌ها، موفقیت، مسئولیت، خدمت به جامعه، رقابت، شرایط فیزیکی مربوط به ماهیت کار، وظایف محوله، حجم کار، قدردانی، پشتیبانی از تحقیق و تألیف، مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها، رابطه با سرپرستی یا مدیریت، رابطه با همکاران، همیاری گروهی، رابطه با دانشجویان، رابطه با اعضای هیئت علمی، امنیت، تأمین آسند، جایگاه در جامعه، جایگاه در نظام دانشگاهی، آموزش مستمر، فرصت‌های ادامه تحصیل، رشد فکری، ارتقاء شغلی، شرایط فیزیکی محیط کار، امکانات رفاهی، حقوق، مزایای شغلی.

خدمات فنی: در این پژوهش شامل مجموعه‌سازی، فهرست‌نویسی، رده‌بندی و نمایه‌سازی است.

خدمات عمومی: در پژوهش حاضر اموری مانند امانت، مرجع، نشریات و اطلاع‌رسانی رایانه‌ای را شامل می‌شود.

امور دفتری و اداری: کارهای مربوط به دبیرخانه و امور مشابه را در برمی‌گیرد.

سرپرستی و مدیریت: شامل سرپرستی بخش‌های

خلاصه یافته‌ها

تعداد کل پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه‌ها ۷۳۰ کتابدار و میزان پاسخ‌گویی ۶۸/۹۹ درصد است. رضایت شغلی کتابداران با میانگین ۸۹/۸۳ و انحراف معیار ۱۵/۳۰ شده است.

جنسیت: توزیع فراوانی و مقایسه میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب جنسیت در جدول ۱ منعکس شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی و مقایسه میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب جنسیت

جنسیت	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار	مقدار تی	سطح معنادار
زن	۲۸۰	۶۵/۷۵	۸۸/۷۷	۱۵/۲۲	۲/۶۲۰	۰/۰۰۹
مرد	۲۵۰	۳۲/۲۵	۹۱/۸۸	۱۴/۸۷		

است. یافته‌ها نشان می‌دهد، رضایت مردان کتابدار از ۲۳ متغیر بیش از رضایت زنان کتابدار است و فقط ۷ متغیر (خدمت به جامعه، وظایف محوله، ارتباط با اعضای هیئت علمی، امنیت، جایگاه شغل در جامعه، جایگاه کتابخانه در نظام دانشگاهی و امکانات رفاهی) رضایت بیشتری را در زنان نسبت به مردان موجب شده‌اند. رضایت زنان از ۱۵ متغیر و رضایت مردان از ۱۶ متغیر بالاتر از حد متوسط است و بالاترین میزان رضایت در هر دو گروه مربوط به متغیر خدمت به جامعه است و پس از آن به ترتیب متغیرهای رابطه با همکاران و رابطه با دانشجویان موجب رضایت مردان و زنان کتابدار شده‌اند. متغیری که زنان کتابدار کمترین رضایت را از آن داشته‌اند، مزایای شغلی و پس از آن آموزش مستمر است. در مورد مردان کمترین رضایت به آموزش مستمر مربوط می‌شود و مزایای شغلی از این نظر در مرتبه دوم قرار می‌گیرد.

براساس یافته‌های پژوهش ۶۵/۷۵ درصد از کتابداران، زن و ۳۲/۲۵ درصد، مرد هستند و میانگین رضایت شغلی زنان کتابدار کمتر از مردان است. برای آزمودن فرضیه پژوهش مبنی بر وجود تفاوت معنادار بین میانگین رضایت شغلی زنان و مردان کتابدار از آزمون تی در سطح ۰/۰۵ استفاده شد. همان‌طور که در جدول ۱ منعکس شده است، میانگین رضایت شغلی زنان (۸۸/۷۷) و مردان (۹۱/۸۸) دارای تفاوت معنادار است ($F=0/009$). به این ترتیب ملاحظه می‌شود که مردان کتابدار شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های مراکز استان‌های کشور بیش از زنان کتابدار شاغل در این کتابخانه‌ها از شغل خود رضایت دارند و با این نتیجه‌گیری، فرضیه پژوهش تأیید شد.

میانگین رضایت شغلی زنان و مردان کتابدار برحسب هر یک از متغیرهای رضایت شغلی نیز محاسبه شد که نتایج آن در جدول ۲ منعکس گردیده

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار رضایت شغلی کتابداران بر حسب هر یک از متغیرهای رضایت شغلی

متغیرهای رضایت شغلی		میانگین		انحراف		مرد
جنسیت		میانگین		انحراف		میانگین
نوع		میانگین		انحراف		میانگین
استقلال		۳/۲۳		۱/۰۷		۳/۳۴
به کارگیری توانایی‌ها		۳/۰۶		۰/۹۹		۳/۲۳
موفقیت		۳/۲۳		۱/۰۵		۳/۲۶
مسئولیت		۳/۴۸		۱/۹۵		۳/۵۴
خدمت به جامعه		۳/۳۷		۱/۰۲		۳/۴۳
چالش و رفاهیت		۳/۱۰		۰/۸۶		۳/۹۹
شرایط فیزیکی مربوط به ماهیت کار		۲/۹۵		۱/۱۱		۳/۰۵
وظایف محوله		۲/۴۶		۱/۰۷		۲/۷۷
حجم کار		۳/۵۲		۰/۹۶		۳/۴۹
قدرت‌رسانی		۲/۹۹		۱/۱۰		۳/۱۹
پشتیبانی از تحقیق و تألیف		۲/۶۲		۱/۱۳		۲/۹۷
مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها		۲/۸۲		۱/۰۸		۲/۸۴
رابطه با سرپرستی یا مدیریت		۲/۶۲		۱/۱۳		۲/۹۷
رابطه با همکاران		۳/۳۳		۱/۱۶		۳/۶۰
همکاری گروهی		۳/۸۱		۰/۹۲		۳/۸۹
رابطه با دانشجویان		۳/۶۶		۱/۰۱		۳/۶۵
رابطه با اعضای هیئت علمی		۳/۶۵		۰/۸۸		۳/۶۹
امینیت		۳/۶۶		۱/۰۷		۳/۴۳
تأمین آینده		۳/۴۲		۱/۲۶		۳/۱۹
جایگاه شغل در جامعه		۲/۷۲		۱/۰۵		۲/۷۳
جایگاه کتابخانه در نظام دانشگاهی		۳/۱۰		۱/۰۹		۲/۹۶
آموزش مستمر		۳/۱۸		۱/۱۳		۳/۰۰
فرصت‌های ادامه تحصیل		۲/۱۱		۱/۰۶		۲/۱۹
رشد فکری		۲/۲۹		۱/۱۶		۲/۶۱
ارتقاء شغلی		۲/۶۵		۱/۱۰		۲/۸۱
شرایط فیزیکی محیط کار		۲/۱۲		۱/۰۱		۲/۴۵
امکانات رفاهی		۲/۵۴		۱/۰۹		۲/۷۷
حقوق		۲/۵۹		۱/۱۲		۲/۶۶
مزایای شغلی		۲/۱۴		۱/۸۹		۲/۲۵
		۱/۹۵		۰/۹۶		۲/۲۳

جدول ۳. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران

بر حسب سن

سن	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار
۱۸-۲۵ سال	۱۶۸	۲۳	۸۷/۸۰	۱۳/۹۰
۲۶-۳۳ سال	۳۰۵	۴۱/۸	۸۷/۹۵	۱۵/۲۶
۳۴-۴۱ سال	۱۳۸	۱۸/۹	۹۳/۱۹	۱۳/۳۵
۴۲-۴۹ سال	۸۵	۱۱/۹	۹۳/۳۳	۱۶/۷۲
۵۰ سال و بالاتر	۳۲	۴/۲	۹۴	۱۲/۶۳

سن: بررسی توزیع فراوانی و میانگین رضایت

شغلی کتابداران بر حسب سن به نتایجی رسید که در جدول ۳ منعکس شده است. یافته‌ها نشان داد که بیشترین کتابداران در گروه سنی ۲۶-۳۳ سال و کمترین کتابداران در گروه سنی ۵۰ سال و بالاتر قرار دارند. بالاترین میانگین رضایت شغلی به کتابداران گروه سنی ۵۰ سال و بالاتر اختصاص دارد و جوان‌ترین گروه کتابداران یعنی گروه سنی ۱۸-۲۵ سال کمترین رضایت را از کار خود ابراز داشتند. نتایج تجزیه واریانس تفاوت

می‌دهد، حاکی از این است که بیشترین درصد کتابداران (۴۹/۲ درصد) مدرک تحصیلی کارشناسی دارند. دارندگان مدرک دکترا فقط ۱ درصد از جامعه پژوهش را تشکیل می‌دهند و بالاترین میانگین رضایت شغلی نیز به همین گروه تعلق دارد (۱۰۸/۹۸). کمترین میانگین رضایت شغلی مربوط به کتابداران دیپلم است که ۲۸/۵ درصد از جامعه مورد مطالعه را شامل می‌شوند (۸۸/۰۱). برای بررسی معنادار بودن تفاوت بین میانگین‌ها از تجزیه واریانس استفاده شد که نتایج آن حاکی از معنادار بودن تفاوت‌هاست ($P=0/000$). آزمون توکی نشان داد کتابدارانی که مدرک تحصیلی دکترا دارند به نحو معناداری بیش از کتابداران کارشناسی ($P=0/005$)، کاردان ($P=0/009$) و دیپلم ($P=0/003$) از شغل خود رضایت دارند، همچنین رضایت شغلی کتابدارانی که مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد دارند به نحو معناداری بالاتر از کتابداران کارشناسی ($P=0/000$)، کاردان ($P=0/003$) و دیپلم ($P=0/000$) است. رشته تحصیلی: کتابدارانی که به ترتیب در رشته‌های کتابداری (۳۹/۹ درصد) و ادبیات فارسی (۷ درصد) تحصیل کرده‌اند، از نظر فراوانی در ردیف اول و دوم قرار دارند و دارندگان مدرک تحصیلی دیپلم تجربی (۶/۳ درصد) و فارغ‌التحصیلان رشته مترجمی زبان انگلیسی (۵/۱ درصد) از نظر فراوانی به ترتیب در مرتبه‌های سوم و چهارم قرار می‌گیرند.

جدول ۶. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب رشته تحصیلی (کتابداری و غیرکتابداری)

رشته تحصیلی	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار
کتابداری	۲۹۱	۳۹/۹	۹۰/۸۱	۱۵/۴۱
غیرکتابداری	۲۳۹	۶۰/۱	۸۹/۹۸	۱۵/۲۱

معناداری را در رضایت شغلی گروه‌های مختلف سنی نشان داد ($P=0/000$) و آزمون توکی حاکی از این بود که کتابداران ۳۴ تا ۴۱ ساله به نحو معناداری بیش از کتابداران ۲۶ تا ۳۳ ساله ($P=0/006$) و ۱۸ تا ۲۵ ساله ($P=0/016$) از شغل خود رضایت دارند. همچنین رضایت شغلی کتابداران گروه سنی ۴۲ تا ۴۹ سال به نحو معناداری بیش از گروه‌های سنی ۲۶ تا ۳۳ سال ($P=0/030$) و ۱۸ تا ۲۵ ($P=0/046$) سال است.

جدول ۴. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار
متاهل	۲۸۵	۶۶/۴۴	۹۰/۳۳	۱۵/۵۲
مجرد	۲۲۵	۳۳/۵۶	۸۹/۰۴	۱۲/۸۲

تأهل: وضعیت تأهل کتابداران از دیگر ویژگی‌های مورد مطالعه در این پژوهش بود. یافته‌ها چنانکه در جدول ۴ درج شده است، حکایت از این دارد که ۶۶/۴۴ درصد از کتابداران متأهل هستند و رضایت آنها از شغل خود بیش از کتابداران مجرد است که البته براساس نتایج تجزیه آزمون تی، این تفاوت معنادار نیست ($P=0/۳۲۳$).

جدول ۵. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب میزان تحصیلات

میزان تحصیلات	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار
دیپلم	۲۰۸	۲۸/۵	۸۸/۰۱	۱۵/۵۱
کاردانی	۹۹	۱۳/۶	۸۸/۶۵	۱۳/۶۷
کارشناسی	۳۵۹	۴۹/۲	۸۹/۲۴	۱۴/۸۸
کارشناسی ارشد	۵۳	۷/۳	۹۸/۷۴	۱۶/۸۲
دکترا	۷	۱	۱۰۸/۹۸	۱۰/۶۰

میزان تحصیلات: یافته‌های پژوهش درباره میزان تحصیلات کتابداران همان‌طور که جدول ۵ نشان

بیشترین میانگین مربوط به سابقهٔ بیش از ۱۹ سال (۹۵/۴۶) است. تجزیه واریانس، تفاوت‌های موجود بین میانگین‌ها را معنادار تشخیص داد ($P=۰/۰۰۲$) و براساس نتایج آزمون توکی رضایت شغلی کتابدارانی که سابقهٔ اشتغال آنها در کتابداری بیش از ۱۹ سال است، به‌نحو معناداری بیش از رضایت شغلی کتابداران با سابقهٔ کمتر از ۴ سال ($P=۰/۰۰۱$) و ۴ تا ۷ سال ($P=۰/۰۱۹$) است.

جدول ۸. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب سابقهٔ اشتغال در محل کار فعلی

سابقه اشتغال در محل کار فعلی	تعداد	درصد	میانگین انحراف معیار
کمتر از ۴ سال	۳۳۳	۳۵/۶	۸۸/۲۴
۴ تا ۷ سال	۱۶۷	۲۲/۹	۸۹/۷۷
۸ تا ۱۱ سال	۱۰۶	۱۴/۵	۹۱/۲۵
۱۲ تا ۱۵ سال	۳۹	۵/۳	۹۲/۷۰
۱۶ تا ۱۹ سال	۳۳	۴/۵	۹۳/۴۴
بیش از ۱۹ سال	۴۴	۶	۹۳/۱۶

یافته‌ها دربارهٔ سابقهٔ اشتغال کتابداران در محل کار فعلی آنها نیز نشان داد که کتابداران با سابقهٔ کمتر از ۴ سال بیشترین تعداد کتابداران (۳۵/۶ درصد) را تشکیل می‌دهند و کمترین میانگین رضایت شغلی (۸۸/۲۴) نیز به همین گروه از کتابداران مربوط می‌شود. کتابدارانی که در محل کار فعلی خود از ۱۶ تا ۱۹ سال سابقهٔ اشتغال دارند، دارای کمترین فراوانی (۴/۵ درصد) و بیشترین میانگین رضایت شغلی (۹۳/۴۴) هستند. تجزیه واریانس تفاوت معناداری را میان رضایت شغلی کتابداران برحسب سابقهٔ اشتغال در محل کار فعلی نشان نداد ($P=۰/۰۸۲$).

نوع استخدام: جدول ۹ نشان‌دهندهٔ نتایج پژوهش برحسب نوع استخدام کتابداران است. چنانکه ملاحظه

اطلاعات مندرج در جدول ۶ نتایج بررسی توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران را برحسب رشتهٔ تحصیلی (کتابداری و غیرکتابداری) نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بیش از نیمی از کتابداران (۶۰/۱ درصد) فاقد تحصیلات رسمی کتابداری هستند و رضایت شغلی کتابدارانی بیشتر است که در رشتهٔ کتابداری تحصیل کرده‌اند. برای مقایسهٔ دو میانگین از آزمون تی استفاده شد که براساس نتایج آن تفاوت معناداری در رضایت شغلی کتابداران برحسب دارا بودن مدرک تحصیلی کتابداری یا غیرکتابداری وجود ندارد ($P=۰/۱۵۸$).

سابقهٔ اشتغال: از ویژگی‌های مورد بررسی در این پژوهش سابقهٔ اشتغال در کتابداری و سابقهٔ اشتغال در محل کار فعلی بود که یافته‌های حاصل در جدول‌های ۷ و ۸ درج شده است.

جدول ۷. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب سابقهٔ اشتغال در کتابداری

سابقه اشتغال در کتابداری	تعداد	درصد	میانگین انحراف معیار
کمتر از ۴ سال	۲۸۳	۳۸/۸	۸۷/۸۱
۴ تا ۷ سال	۱۷۰	۲۳/۳	۸۸/۸۹
۸ تا ۱۱ سال	۱۱۵	۱۵/۸	۹۰/۸۴
۱۲ تا ۱۵ سال	۴۸	۶/۶	۹۲/۹۰
۱۶ تا ۱۹ سال	۲۶	۳/۶	۸۸/۸۲
بیش از ۱۹ سال	۷۸	۱۰/۷	۹۵/۴۶

براساس یافته‌های پژوهش، بیشتر کتابداران (۳۸/۸ درصد) کمتر از ۴ سال سابقهٔ اشتغال در کتابداری دارند و در مجموع، سابقهٔ اشتغال ۶۲/۱ درصد از جامعهٔ پژوهش در رشتهٔ کتابداری کمتر از ۸ سال است. کمترین میانگین رضایت شغلی برحسب سابقهٔ اشتغال در کتابداری مربوط به سابقهٔ کمتر از ۴ سال (۸۷/۸۱) و

حقوق و مزایای ماهانه ۸۷/۴ درصد از کتابداران کمتر از ۱۰۰,۰۰۰ تومان است. براساس دیگر یافته‌ها، کتابدارانی که کمتر از ۴۰,۰۰۰ تومان در ماه حقوق و مزایا می‌گیرند، کمترین میانگین رضایت شغلی را دارند (۸۳/۶۶) و با افزایش حقوق، رضایت شغلی نیز افزایش می‌یابد به‌طوری که گروه کتابداران با حقوق بیش از ۱۰۰,۰۰۰ تومان، بیشترین رضایت شغلی را دارند (۹۸/۰۴). نتایج تجزیه واریانس حاکی از معنادار بودن تفاوت‌ها بود ($P=0/000$) و با توجه به نتایج آزمون توکی رضایت شغلی آن گروه از کتابداران که در ماه بیش از ۱۰۰,۰۰۰ تومان حقوق و مزایای دریافتی دارند به‌طور معناداری بیش از کتابدارانی است که حقوق و مزایای آنها کمتر از ۴۰,۰۰۰ تومان ($P=0/000$) تا ۴۰,۰۰۰ تا ۵۴,۰۰۰ تومان ($P=0/000$) تا ۵۵,۰۰۰ تا ۶۹,۰۰۰ تومان ($P=0/000$) و ۷۰,۰۰۰ تا ۸۵,۰۰۰ تومان ($P=0/001$) است. همچنین کتابدارانی که ۸۶,۰۰۰ تا ۱۰۰,۰۰۰ تومان در ماه حقوق و مزایا دریافت می‌کنند به‌نحو معناداری بیش از کتابدارانی که حقوق و مزایای آنها کمتر از ۴۰,۰۰۰ تومان ($P=0/001$) تا ۴۰,۰۰۰ تا ۵۴,۰۰۰ تومان ($P=0/003$) است، از شغل خود رضایت دارند.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی
کنشداران برحسب حقوق و مزایای دریافتی

حقوق و مزایای نوبان	تعداد	درصد	میانگین (تفراف معیار)
کمتر از ۴۰۰۰۰	۶۴	۸/۸	۸۳/۶۶
۴۰۰۰۰ تا ۵۴۰۰۰	۱۷۴	۲۲/۸	۸۶/۵۰
۵۴۰۰۰ تا ۶۹۰۰۰	۱۷۵	۲۴	۸۹/۲۲
۶۹۰۰۰ تا ۸۵۰۰۰	۱۳۵	۱۸/۵	۸۹/۵۳
۸۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰	۹۰	۱۲/۲	۹۳/۶۲
۱۰۰۰۰۰ تا ۱۸۵۰۰۰	۸۴	۱۱/۵	۹۸/۲۰
بیش از ۱۸۵۰۰۰			

می‌شود، بیشترین تعداد کتابداران از نظر نوع استخدام رسمی قطعی هستند (۶۶/۶ درصد) و پس از گروه اخیر، کتابداران قراردادی از نظر فراوانی در مرتبه بعدی قرار دارند (۲۹/۳ درصد). بالاترین رضایت شغلی مربوط به کتابداران رسمی آزمایشی است (۹۳/۲۲) و کتابداران روزمزد کمترین رضایت را از شغل خود دارند (۸۳/۶۰). تجزیه واریانس نشان داد که رضایت شغلی کتابداران برحسب نوع استخدام تفاوت معنادار دارد ($P=0/000$) و براساس نتایج آزمون توکی مشاهده گردید که رضایت شغلی کتابداران رسمی قطعی به نحو معناداری بیش از رضایت شغلی کتابداران روزمزد ($P=0/000$) و کتابداران قراردادی ($P=0/001$) است. کتابداران رسمی آزمایشی نیز به نحو معناداری بیش از کتابداران روزمزد از شغل خود رضایت دارند ($P=0/008$).

جدول ۹. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران
برحسب نوع استخدام

نوع استخدام	تعداد	درصد	میانگین انحراف معیار
روزمره	۷۲	۹/۹	۸۳/۶۰
قراردادی	۲۱۴	۲۹/۳	۸۷
پسانه	۳۵	۶/۲	۸۸
رسمی آزمایشی	۲۸	۶/۶	۹۳/۲۲
رسمی فکلی	۳۴۰	۴۶/۶	۹۲/۴۰
مأمور به خدمت	۳	۰/۴	۹۱/۲۸

حقوق و مزایا: توزیع قراوانی و رضایت شغلی
کتابداران برحسب حقوق و مزایای دریافتی، در جدول
۱۰ درج شده است و بیانگر این واقعیت است که
بیشترین درصد از کتابداران (۲۴ درصد) ماهانه ۵۵۰۰۰
تا ۶۹۰۰۰ تومان حقوق و مزایا دریافت می‌کنند و

دفستری و اداری ($P=0/005$) و خدمات ترکیبی ($P=0/000$) است. مقایسه میانگین رضایت شغلی کتابدارانی که در بخش‌های خدمات فنی خدمات عمومی، امور دفتری و اداری و خدمات ترکیبی به خدمت اشتغال دارند، بیانگر تفاوت معنادار نبود.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی توزیع فراوانی کتابداران برحسب جنسیت نشان داد که آمار زنان کتابدار بسیار بالاتر از مردان است. بررسی و پژوهش‌های انجام شده در کشورهای غربی نیز آمار بالای زنان کتابدار را نسبت به مردان تأیید می‌کنند. از آن جمله پژوهشی است که در دانشگاه پیتسبورگ توسط دتلفسن^۱ انجام شد و ۷۹ درصد از جامعه آن را زنان تشکیل می‌دادند (۳۶:۱۰). همچنین در پژوهش دیگری که فیچ^۲ در آلاباما آمریکا انجام داد، فقط ۱۴ درصد از کتابداران مرد بودند (۳۱:۱۲-۳۲:۵) و در پژوهش پیتز^۳ ۷۹ درصد از جامعه پژوهش متشکل از زنان کتابدار بود (۱۲۱:۱۹-۱۳۵). در مقابل در کشورهای مثل نیجریه و هندوستان، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که تعداد مردان شاغل در کتابخانه‌ها بیشتر از زنان است. در پژوهشی که توسط آگولو^۴ انجام شد تعداد مردان کتابدار ۶۲ درصد از جامعه پژوهش (۲۲۴:۷-۲۳۷) و در پژوهش اتوک^۵ ۸۰ درصد (۴۲:۱۱) گزارش شده است. در هندوستان نیز براساس نتایج پژوهشی که ناوالانی^۶ در این باره انجام داد، آمار مردان شاغل در کتابخانه‌ها ۶۱/۱۸ درصد از جامعه مورد مطالعه بوده است (۸۵:۱۷-۹۵). به نظر می‌رسد در کشورهایی که زنان نیز از فرصت‌های مناسب برای ادامه تحصیل و اشتغال برخوردار هستند، آمار زنان

جدول ۱۱. توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب اشتغال به امور مختلف کتابخانه

اشتغال به امور مختلف	تعداد	درصد	میانگین انحراف معیار
خدمات فنی	۲۲۰	۳۰/۱	۸۹/۲۴
خدمات عمومی	۲۳۲	۳۱/۸	۸۹/۱۴
امور اداری و دفتری	۳۱	۴/۲	۸۹/۳۴
سرپرستی یا مدیریت	۲۴	۳/۳	۹۰/۵۹
خدمات ترکیبی	۱۶۵	۲۲/۶	۸۹/۹۲

اشتغال به امور مختلف کتابخانه: توزیع فراوانی و میانگین رضایت شغلی کتابداران برحسب اشتغال به امور مختلف کتابخانه در جدول ۱۱ منعکس شده است و همان‌طور که مشاهده می‌شود، از نظر فراوانی اشتغال کتابداران، خدمات عمومی (۳۱/۸ درصد) در درجه اول، خدمات فنی (۳۰/۱ درصد) در درجه دوم و خدمات ترکیبی (۲۲/۶ درصد) در درجه سوم قرار می‌گیرد. یافته‌ها همچنین حاکی از این است که رضایت شغلی کتابداران شاغل در پست‌های سرپرستی و مدیریت (۱۰۳/۵۹) بالاتر از رضایت شغلی دیگر کتابدارانی است که در امور مختلف کتابخانه فعالیت می‌کنند. پس از گروه اخیر، رضایت شغلی شاغلان به خدمات ترکیبی (۸۹/۹۳) از دیگر گروه‌ها بیشتر است و کمترین رضایت شغلی به کتابداران شاغل در بخش خدمات عمومی مربوط می‌شود (۸۹/۱۴). تجزیه واریانس نشان داد که میانگین رضایت شغلی کتابداران شاغل در امور مختلف کتابخانه دارای تفاوت معنادار است ($P=0/000$) به این ترتیب که براساس نتایج آزمون توکی رضایت شغلی کتابداران شاغل در پست‌های سرپرستی یا مدیریت کتابخانه‌ها به نحو معناداری بالاتر از کتابداران شاغل در خدمات فنی ($P=0/000$) خدمات عمومی ($P=0/000$) امور

1. Dettelsen	2. Fisch	3. Pitts
4. Aguolu	5. Enuk	6. Navalani

در ۲۳ متغیر کمتر از مردان است. این متغیرهای موجب نارضایتی، حتی عوامل درونی - محتوایی^۱ شغل را نیز در برمی گیرند؛ از آنجا که این گونه عوامل یعنی متغیرهایی مانند تنوع، استقلال، به کارگیری توانایی‌ها، موفقیت، مسئولیت، چالش و رقابت و شرایط فیزیکی مربوط به ماهیت کار، جزء ذات و ماهیت کار هستند (۲۶۵:۲-۲۶۹) و رضایت شغلی زنان از این متغیرها نیز کمتر از مردان است، نمی‌توان تصور کرد که نارضایتی زنان نسبت به مردان صرفاً از شرایط اجتماعی و فرهنگی حاصل شده باشد، هر چند این‌گونه عوامل نیز با توجه به برخی یافته‌های پژوهش در نارضایتی زنان بی‌تأثیر نیست (شاهد این مدعا اندک بودن رضایت شغلی زنان از متغیرهایی مانند مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها، رابطه با سرپرست یا مدیریت، قدردانی، فرصت‌های ادامه تحصیل، رشد فکری، ارتقاء شغلی و حقوق و مزایای شغلی نسبت به مردان کتابدار است). ناوالانی دلیل رضایت شغلی بیشتر مردان نسبت به زنان را در هندوستان تبعیض‌هایی می‌داند که در محیط کار نسبت به زنان روا می‌شود. حتی در ایالات متحده نیز مطالعات تورنتون^۲ درباره رضایت شغلی کتابداران رنگین پوست نشان می‌دهد که درصد زنانی که در محیط کار احساس انزوا می‌کنند پیش از مردان است (۳۷/۰ مقابل ۲۳/۰) (۲۳:۲۵-۲۱۷:۲۳۲). در ایران در صورت موجود بودن یافته‌های تحقیقاتی درباره رضایت شغلی زنان و مردان در دیگر حرفه‌ها و تخصص‌ها و مقایسه آن با نتایج پژوهش حاضر، بهتر می‌توان رابطه عوامل فرهنگی و اجتماعی را با اندک بودن نسبی رضایت شغلی زنان کتابدار تبیین نمود. البته

شاغل در کتابخانه‌ها درصد بالایی را نشان می‌دهد که در موارد بسیاری این درصد بالاتر از درصد مردان شاغل در کتابخانه‌هاست. یافته‌های پژوهش حاضر نیز نشان داد که در کشور ما نیز دست کم در مراکز استان‌ها و در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاهی آمار زنان کتابدار بر مردان پیشی می‌گیرد.

رضایت شغلی بیشتر مردان کتابدار نسبت به زنان، موجب تأیید فرضیه پژوهش مبنی بر وجود تفاوت معنادار در این زمینه گردید. این نتیجه‌گیری با بسیاری از پژوهش‌های مشابه در کشورهای مختلف جهان همخوانی دارد که از آن جمله پژوهش دری‌متش در

**کثرت شاغلان زن در کتابخانه‌ها
نسبت به مردان: پایین‌تر بودن
رضایت شغلی زنان را به مسئله
قابل اهمیتی تبدیل می‌کند که جای
بررسی و تأمل بیشتری دارد.**

ایران، ناوالانی در هندوستان، شی^۱ در تایوان، هورنستین^۲ (۱۴:۲۶۳) در ایالات متحده و دلفسن (۱۰:۴۱) در دانشگاه پیتسبورگ را می‌توان نام برد. در همه این پژوهش‌ها مردان کتابدار رضایت شغلی بیشتری نسبت به زنان داشتند. در برخی پژوهش‌ها نیز مانند پژوهش فیچ (۱۲:۳۱۶) یافته‌ها حاکی از رضایت شغلی بالاتر زنان نسبت به مردان بود.

کثرت شاغلان زن در کتابخانه‌ها نسبت به مردان، پایین‌تر بودن رضایت شغلی زنان را به مسئله قابل اهمیتی تبدیل می‌کند که جای بررسی و تأمل بیشتری دارد. در مطالعه متغیرهای رضایت شغلی برحسب جنسیت (جدول ۲) مشاهده شد که رضایت زنان کتابدار

1. Sheih

2. Horenstein

3. Intrinsic- content factors

4. Thornton

شغلی آنها نیز افزایش می‌یابد. با این نتیجه‌گیری، به نظر می‌رسد با جذب هر چه بیشتر فارغ‌التحصیلان مقاطع تحصیلات تکمیلی به کتابخانه‌ها و همچنین با ارتقاء سطح تحصیلات شاغلان فعلی، میزان رضایت شغلی کتابداران افزایش خواهد یافت. این امر لزوم و ضرورت حمایت بیشتر مسئولان کتابخانه‌ها را از ادامه تحصیل کتابداران و فراهم آوردن فرصت‌های لازم برای این امر مطرح می‌سازد. حال آنکه، رضایت کتابداران، به‌ویژه زنان کتابدار، از فرصت‌های ادامه تحصیل، چنانکه در بررسی متغیرها نیز اشاره شد، بسیار پایین‌تر از حد متوسط است و این متغیر یکی از مهم‌ترین عوامل نارضایتی کتابداران محسوب می‌شود.

از نظر رشته تحصیلی، مشاهده شد که بیشتر شاغلان کتابخانه‌ها در رشته‌های غیرکتابداری تحصیل کرده‌اند و فاقد تحصیلات رسمی کتابداری هستند، اما میان دارندگان مدرک کتابداری و مدارک غیرکتابداری تفاوت معناداری در رضایت شغلی وجود ندارند. با توجه به اینکه کتابداری حرفه‌ای تخصصیست و به تحصیلات مرتبط با حرفه نیاز دارد، این نتیجه‌گیری و نبود تفاوت معنادار در رضایت شغلی تحصیل‌کردگان کتابداری و غیرکتابداری، امریست که توجه آن نیاز به مطالعه و بررسی بیشتر دارد. یافته‌ها درباره سابقه اشتغال در کتابداری و در شغل فعلی، حاکی از این بود که سابقه اشتغال بیشترین تعداد کتابداران کمتر از چهار سال است. پژوهش در برخی کشورهای دیگر نشان داده است که کتابداران مدت طولانی در کار خود باقی نمی‌مانند. چنانکه ون^۲ (۲۸) در مطالعه‌ای که در ۱۹۹۷ در ایالات متحده انجام داد، نتیجه گرفت که کتابداران

با توجه به اینکه رضایت زنان از بیشتر متغیرهای شغلی اعم از عوامل درونی - محتوایی و عوامل زمینه - بیرونی^۱ کمتر از مردان است، این احتمال وجود دارد که عوامل روانشناختی نیز در کنار عوامل احتمالی دیگر در این تفاوت رضایت سهمی داشته باشند. این امر که حرفه کتابداری، به‌رغم اینکه بیشتر شاغلان آن را زنان تشکیل می‌دهند، حرفه خوشایندتری برای مردان است، توجه خاص و پژوهش‌های گسترده‌تری را طلب می‌کند. براساس یافته‌ها، بیشتر شاغلان کتابخانه‌ها را جوانان یعنی گروه‌های سنی کمتر از ۳۳ سال تشکیل می‌دهند که البته با توجه به جوان بودن جمعیت کشور، این امر دور از انتظار نبود. آنچه در این باره اهمیت دارد این واقعیت است که رضایت شغلی همین اکثریت به نحو معناداری کمتر از گروه‌های سنی بالاتر از ۳۳ سال است. این یافته‌ها نشانگر این است که حرفه کتابداری باید برای برآوردن نیازها و مطابقت با انتظارات معنوی و مادی نیروی کار جوان و پویای کشور راه‌حل‌های مناسبی را اتخاذ نماید. درباره وضعیت تأهل کتابداران، یافته‌ها نشان داد که آمار کتابداران متأهل نزدیک به دو برابر کتابداران مجرد است و رضایت شغلی کتابداران مجرد و متأهل تفاوت معناداری ندارد.

براساس دیگر یافته‌ها بیشترین درصد از کتابداران مدرک تحصیلی کارشناسی دارند. در مقایسه با پژوهشی که باقوی^۳ ۱۳۷۸ (۴) در برخی کتابخانه‌های شهرستان کرج انجام داد و در آن پژوهش بیشترین درصد از کتابداران مدرک دیپلم داشته‌اند، یافته‌های پژوهش حاضر وضعیت مطلوب‌تری را نشان می‌دهد و بیانگر این است که گرایش کتابخانه‌ها به جذب کتابدارانی با مدرک تحصیلی بالاتر بیشتر شده است. نکته مهم دیگر اینکه با بالاتر رفتن میزان تحصیلات کتابداران، رضایت

1. Extrinsic- context factors

2. Wann

استخدامی رسمی توجه بیشتری بکنند.

یافته‌های حاصل از بررسی وضعیت حقوق و مزایای کتابداران، حاکی از اندک بودن میزان دریافتی کتابداران بود (۸۷/۲) درصد از کتابداران ماهانه کمتر از ۱۰۰,۰۰۰ تومان دریافت می‌کنند). حال آنکه بالاترین رضایت شغلی مربوط به کتابدارانی است که دریافتی ماهانه آنها بیش از ۱۰۰,۰۰۰ تومان است. بررسی متغیر حقوق نیز که پیشتر به آن اشاره شد نارضایتی از حقوق و مزایا را نشان می‌داد. در اینجا نیز چنانکه ملاحظه می‌شود ارتباط حقوق با رضایت شغلی به‌طور مشخصی آشکار می‌گردد. این یافته‌ها بیانگر نقش مهم حقوق و مزایا در رضایت شغلی کتابداران است و جای آن دارد که مسئولان مربوطه توجه لازم را به این عامل مهم نارضایتی کتابداران مبذول نمایند.

رضایت شغلی کتابداران برحسب اموری که در کتابخانه به آن اشتغال دارند نیز بررسی شد و مشخص گردید که کتابداران شاغل در امور سرپرستی و مدیریت بیش از دیگر شاغلان کتابخانه‌ها از شغل خود راضی هستند. رضایت شغلی بالاتر مدیران و سرپرستان کتابخانه‌ها در بسیاری از پژوهش‌های دیگر نیز تأیید شده است؛ از جمله پژوهش نژوتی^۱ در ۱۹۸۷، سواسدیزون^۲ در ۱۹۸۹ و لکی و برت^۳ در ۱۹۹۷ و در این پژوهش نیز امری مورد انتظار بود. اما از مقایسه رضایت شغلی شاغلان خدمات عمومی و خدمات فنی در پژوهش‌های مختلف نتایج متفاوتی به‌دست آمده است، برای مثال در پژوهش آزاد در ۱۳۵۷ رضایت شغلی کتابداران شاغل در خدمات عمومی بیشتر از فنی و در پژوهش همشاری در ۱۹۸۵، رضایت شغلی

به‌طور متوسط مدت ۷/۸ سال به شغل کتابداری می‌پردازند و در این میان، کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی کمتر از کتابداران کتابخانه‌های عمومی در شغل خود باقی می‌مانند و فشارهای کاری در کتابخانه‌های دانشگاهی بیش از کتابخانه‌های عمومی است. اندک بودن سابقه کار تعداد زیادی از کتابداران می‌تواند منشأ برخی ضعف‌ها و نارسایی‌ها در ارائه خدمات کتابخانه باشد که لازم است با بهبود بخشیدن به شرایط کاری کتابخانه‌ها از تغییرات غیرضروری در نیروی انسانی کتابخانه‌ها جلوگیری نمود. در بررسی رضایت شغلی برحسب سابقه در کتابداری مشاهده شد که رضایت شغلی کتابداران با سابقه بیش از ۱۹ سال به نحو معناداری بیشتر از کتابدارانی است که کمتر از ۸ سال در کتابداری سابقه اشتغال دارند. این نتیجه‌گیری با یافته‌های پژوهش‌های دیگری مانند پژوهش‌های رابرتز (۱۹۷۲: ۹۷-۱۱۵) و جونز (۱۵) همخوانی دارد و بار دیگر لزوم توجه مسئولان به بهبود شرایط اشتغال و دلگرم نمودن کتابداران با سابقه را برای ادامه فعالیت در حرفه کتابداری یادآور می‌شود.

بررسی جامعه پژوهش از نظر نوع استخدام نشان می‌دهد که رضایت شغلی کتابداران روزمزد و قراردادی به‌طور معناداری پایین‌تر از کتابداران رسمی قطعی است. با توجه به اینکه آمار کارکنان روزمزد و قراردادی کتابخانه‌ها رقم نسبتاً بالایی است (در مجموع ۳۹/۲ درصد جامعه پژوهش)، پایین بودن رضایت شغلی این گروه از کارکنان مسئله حائز اهمیت به‌شمار می‌رود. به نظر می‌رسد مسئولان دانشگاه‌ها و کتابخانه‌ها باید به استفاده بیشتر از کارکنان رسمی و نیز تسهیل شرایط تبدیل وضعیت کارکنان روزمزد و قراردادی به وضعیت

1. Nizota

2. Swadison

3. Lekie and Brett

مادی آنان برعهده دارند. ارتقاء سطح تحصیلات کتابداران، خودداری از تغییرات غیرضروری در نیروی انسانی کتابخانه‌ها و ارج‌گذاری به تجارب که کتابداران با افزایش سابقه کاری خود کسب می‌کنند، ایجاد امکانات سازمانی برای تبدیل وضعیت استخدامی کارکنان کتابخانه‌ها به استخدام رسمی و توجه جدی به مسائل معیشتی کتابداران از ضرورت‌هایی است که توجه ویژه مسئولان مربوط را طلب می‌کند.

منابع

۱. آزاد، اسدالله. "رضایت از کار". نامه انجمن کتابداران، دوره یازدهم، ۲ (تابستان ۱۳۵۷): ۲۰۸-۲۱۸.
۲. ازکمب، استوارت. روانشناسی اجتماعی - کاربردی. ترجمه فریدون ماهر. مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹.
۳. امین‌پور، فاطمه (فریبا). "بررسی رابطه میان ویژگی‌های شخصیتی مدیران کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور با رضایت شغلی آنها". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۴.
۴. باقری، فاطمه. "بررسی میزان رضایت شغلی کتابداران کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی (دولتی) شهرستان کرخ". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
۵. دری‌منش، مهناز. "بررسی میزان رضایت شغلی کتابداران کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.
۶. محمدزاده، فرید. "بررسی میزان رضایت شغلی نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌های تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، شهید بهشتی و ایران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۸.
7. Agucha, C.C. "Staffing in Nigerian university libraries". *Herald of Library Science*. Vol.29, No.1 (1990): 224-237.

شاغلان خدمات فنی بیش از عمومی برآورد شده بود (۱۳). در پژوهش حاضر تفاوت معناداری میان رضایت شغلی این دو گروه از شاغلان کتابخانه‌ها مشاهده نشد. با توجه به اینکه الگوی مشخصی در این زمینه در پژوهش‌های مختلف مشاهده نشده است، به نظر می‌رسد رضایت شغلی کتابداران به عواملی مهم‌تر از اشتغال در بخش‌های مختلف کتابخانه بستگی دارد و کتابداری حرفه‌ای است با ویژگی‌های بنیادی که

با توجه به نقش فعال زنان در حرفه کتابداری، به نظر می‌رسد بررسی مسائل و مشکلات آنان در محیط‌های کاری و اهتمام به رفع نارسایی‌های موجود اثرات مطلوبی در بهینه‌سازی خدمات کتابخانه‌های کشور داشته باشد.

اشتغال به امور مختلف آن تفاوت پایداری در رضایت شغلی شاغلان این حرفه ایجاد نمی‌کند. یافته‌های پژوهش حاضر در یک جمع‌بندی کلی، بر ضرورت توجه مسئولان به عوامل نارضایتی کتابداران به‌ویژه زنان کتابدار را تأکید می‌کند. با توجه به نقش فعال زنان در حرفه کتابداری، به نظر می‌رسد بررسی مسائل و مشکلات آنان در محیط‌های کاری و اهتمام به رفع نارسایی‌های موجود، اثرات مطلوبی در بهینه‌سازی خدمات کتابخانه‌های کشور داشته باشد. نارضایتی گروه‌های سنی جوان نیز که بیشتر شاغلان کتابخانه‌ها را تشکیل می‌دهند، مسئولان مربوطه را متوجه وظایف سنگین تری می‌کند که برای تأمین خواسته‌های معنوی و

- Library Review*, No.19 (1987): 161-173.
19. Pitts, Roberta L. "A generalist in the age of specialist: A profile of the one person library director". *Library Trends*, Vol.43, No.1 (1994): 121-135.
20. Prybil, Lawrence D. "Job satisfaction in relation to job performance and occupational level". *Personnel Journal*, No.52 (1973): 94-100.
21. Roberts, Norman, "Graduates in academic libraries: A survey of past students of the post-graduate school of librarianship and information studies. Sheffield university, 1964/65- 1970/71". *Journal of Librarianship*, No.5 (Apr.1973):97-115.
22. Scamell, Richard W.; Sread, Bette Ann, "A study of age and tenure as it pertains to job satisfaction". *Journal of Library Administration*. No.1 (Spring 1980): 3-18.
23. Shieh, Chen Su-May. "The effect of perceived leadership behavior on the job satisfaction of subordinates in Taiwan's university libraries". Ph.D.dissertation, the university of Wisconsin-Madison, 1998.
24. Swadison, Neena. "Job satisfaction of university librarians in Thailand: An analysis of selected factors with a focus on superior- subordinate relations". Ph.D. dissertation, Ohio university, 1989.
25. Thornton, Joyce K. "Job satisfaction of librarians of African descent employed in ARL academic libraries". *College and Research Libraries*, Vol.61, No.3 (2000): 217-232.
26. Vaughn, William J.; Dunn, J.D. "A study of job satisfaction in six university libraries". *College and Research Libraries*, No.35 (May 1974): 163-177.
27. Wahba, Susanne P. "Job satisfaction of librarians: A comparison between men and women". *College and Research Libraries*. No. 36 (Jan. 1975): 45-51.
28. Wann, Jey. "What a long strange trip it's been". *OLA Quarterly*. Vol.3, No.1 (1997), [on-line]. Available: www.Olaseb.org/quarterly/quar.3.1/Wann.html. تاریخ دریافت: ۸۱/۱۰/۱۰
8. Chwe, Steven. "A comparative study of job satisfaction: Catalogers and reference librarians in university libraries". *Journal of Academic Librarianship*, (4 Jul. 1978): 139-143.
9. D'Elia, George P. "The determinants of job satisfaction among beginning librarians". *Library Quarterly*, Vol.49, No.3 (1979): 283-309.
10. Detlefsen, Ellen Gay; Olson, Josephin E.; Frieze, Irene Hanson. "Women and librarians, still too far behind". *Library Journal*, (Mar, 1991): 36-42.
11. Etuk, Mfon E. "Job attitudes of Junior staff in Nigerian university library: Calabar". *Annals of library and Documentation*, Vol.36, No. 1-2 (1989): 41-47.
12. Fitch, Donna K. "Job satisfaction among library support staff in Alabama academic libraries". *College and Research Libraries*, (Jul. 1990): 313-320.
13. Hamshari, Omar Ahmad Mohammad. "Job satisfaction of professional librarians: A comparative study of technical and public service departments in academic libraries in Jordan". ph.D dissertation, University of Michigan, 1985.
14. Horenstein, Bonnie. "Job satisfaction of academic librarians: An examination of the relationship between satisfaction, faculty status, and participation". *College and Research Libraries*, Vol.54, No.3 (1993): 255-269.
15. Jones, Noragh. *Continuing education for librarians*. Leeds: Leeds polytechnic school of librarianship, 1977.
16. Lekie, Gloria J.; Brett, Jim. "Job satisfaction of Canadian university librarians: A national survey". *College and Research Libraries*, Vol.58, No.1 (1997): 31-47.
17. Navalani, K. "Job characteristics of Library and information work as satisfiers and dissatisfiers- A survey". *Annals of Library Science and Documentation*, Vol.37, No.3 (1990): 85-95.
18. Nzotte, Briggs C. "A comparative study of the job satisfaction of Nigerian Librarians". *International*